

ELS MESTRATGES D'ARXIVÍSTICA (1988 - 1994)

Frederic Udina i Martorell

Els molt interessants resultats dels ensenyaments sobre arxivística, a través d'aquests mestratges, organitzats, per primera vegada l'any 1988, han afectat sobretot la producció d'una sèrie de treballs de recerca obligatoris per als alumnes que mereïxeran, en la segona part d'aquestes línies, unes destacades consideracions.

La idea originària que va donar lloc a l'organització dels mestratges, l'any assenyalat, resultà ben fecunda, car després del mestratge organitzat en els cursos 1988-1989 i 1989-1990, es continuà en una segona versió en els cursos 1990-1991 i 1991-1992 i, finalment, en una tercera, els cursos 1992-1993 i 1993-1994.

Els ensenyaments d'arxivística durant molt de temps no han tingut la consideració necessària, com es podrà veure en una petita referència que farem sobre la funció dels arxius i les necessitats d'uns ensenyaments de tipus professional. Aquests ensenyaments, amb l'especialització adequada, no s'han donat a les facultats de Filosofia i Lletres, malgrat que en alguns casos hi hagi hagut assignatures optatives de matèries d'arxius, però sense que això representés un complet i ben articulat conjunt amb vista a la professió. *I és que aquesta requereix una especialització molt acurada i distinta de la que reclama la funció del bibliotecari, que manta vegada, en perjudici de la de l'arxiver, ha aparegut com si fos anàloga; per contra, mentre, sens dubte, la professió d'arxiver demana una formació molt diferent de la del bibliotecari. La raó és claríssima, no tenen punt de comparació les exigències que té un llibre respecte a les d'un document, d'un manuscrit o d'un còdex; podrà haver-hi alguns punts de contacte (problemes de conservació, per exemple), però un document s'ha de classificar de manera molt diferent de com es cataloga un llibre; per a aquest, la nota imprescindible serà l'autor, i, en darrer terme, la data del llibre; per a un document aquesta última es bàsica, i tants d'altres aspectes que, per tal d'abreujar, no destaquem.*

No tenir en compte aquesta diferenciació ha portat, en general, al fracàs dels ensenyaments comuns, perquè cadascuna de les dues especialitats requereix uns coneixements distints i molt específics.

La preparació adequada per exercir la professió d'arxiver sempre ha donat lloc a una gran preocupació, unes vegades per part de l'Administració i d'altres per part de persones aïllades o de centres arxivístics; cal recordar, en l'àmbit general espanyol, la Escuela de Diplomática que, en el segle passat, desenvolupà una tasca ben efectiva; llàstima que deixà d'existir després de crear-se el Cos d'Arxivers de l'Estat. Els ensenyaments de la dita Escuela passaren aleshores a sumar-se a les disciplines de les facultats de Filosofia i Lletres, però sols parcialment; aviat, això no obstant, perderen el caire d'ensenyaments professionals.

A Catalunya es pensà en un ensenyament per a bibliotecaris i arxivers amb la creació de l'Escola de Bibliotecàries (1915), que continuà les seves tasques amb alguna assignatura d'arxivística; va dependre successivament de la Mancomunitat de Catalunya, de la Diputació, de la Generalitat, de nou d'aquesta darrera i, finalment, va ser integrada a la Universitat de Barcelona. Però aquests ensenyaments relatius a arxius han estat de molt poca importància.

En l'àmbit espanyol i arran de la formació, per primera vegada, d'una Direcció General de Archivos y Bibliotecas en el Ministerio de Educación Nacional, es creà l'any 1953 una Escuela de Documentalistes que funcionava dins la Biblioteca Nacional de Madrid, en la qual l'atenció als arxius era molt més important; però aquesta escola va deixar d'existir l'any 1986.

Per influència d'aquesta Escuela, a l'Arxiu de la Corona d'Aragó s'impartiren uns ensenyaments d'arxivística en la dècada dels cinquanta, anomenats Cursos de Formación Técnica de Archivos; els cursos els vàrem dirigir fins a la meitat dels anys seixanta, amb l'eficaç col·laboració del benvolgut company Antoni M. Aragón (†), del qual guardem un record tan afectuós.

Podia haver-hi hagut una sortida per resoldre el problema d'aquests ensenyaments en crear-se les universitats autònomes, l'autonomia de què gaudí la Universitat de Barcelona durant la República —anys 1932-1936— no donà lloc a cap solució en aquest terreny, ni tampoc la que gaudí la nova Universitat Autònoma de Bellaterra, creada l'any 1968, autonomia que després perdé i que ha intentat recuperar amb la Ley de Reforma Universitaria, no obstant això de manera escassa.

En una altra ocasió, però, sí que s'ha possibilitat alguna mena de solució, basada en la idea de la creació de títols nous: els mestratges professionals, títols que poden lliurar les universitats. Efectivament, pels volts de 1987, es pogueren organitzar ensenyaments de tipus professional amb el nom de mestratges i lliurar al seu dia els títols corresponents.

Fou aleshores i un xic més tard, al començament del 1988, quan l'Institut Universitari d'Estudis Medievals, que havíem creat el 1973 a la Universitat Autònoma de Barcelona (Bellaterra), considerà els ensenyaments

d'arxivística i es resolgué organitzar un Mestratge d'Arxivística; amb aquesta finalitat se cercà i s'oferí la col·laboració amb l'Associació d'Arxivers de Catalunya, que feia poc temps que s'havia format i que posseïa fàcils connexions amb ambients arxivístics del país i de l'estranger. D'aquesta manera la col·laboració quallà amb el president de la dita Associació, el Sr. Ramon Alberch, i l'entesa fou extraordinàriament profitosa i permeté l'organització del mestratge; l'Institut sol·licità aquesta organització al Rectorat de la Universitat Autònoma, que hi accedí. El mestratge comptaria amb dos cursos de durada, amb un total de 36 crèdits; aquests cursos es proposaven —com es deia en el programa— posar a l'abast dels alumnes inscrits els coneixements teòrics que integren les diferents branques de l'arxivística actual, presentats per especialistes acreditats i, alhora, organitzar les sessions pràctiques i altres activitats complementàries adients. El nombre de places era limitat a trenta. El programa estava dispost segons el sistema de crèdits, amb assignatures obligatòries i optatives.

Les assignatures ofertes foren, per al primer curs: Història dels arxius, en general i especialment dels eclesiàstics i dels notariais; Organització d'arxius, Tècniques arxivístiques, Dret (administratiu i legislació arxivística). A més, assignatures optatives: Diplomàtica i llatí medieval, Arxius àudio-visuals, Arxius privats i patrimonials. Per al segon curs: Gestió de documents administratius, conservació i classificació, Història de les institucions, Conservació i restauració, Reprografia, Informàtica, Arxius econòmics i d'empresa, Documentació gràfica i Funció social.

El professorat fou escollit d'entre les persones que s'acreditaven en llurs especialitats, tant entre les del nostre país, com les de l'estranger: els senyors Martí Bonet, Pagarolas, Alberch, Conde, Vintró, Roberge, Soro, Llemosí, Ruiz Domènec, Alturo, Ferret, Udina A., i les senyores Pescador del Hoyo, Sistach, Tortella Galera, etc.

El programa gaudí d'un gran èxit, de manera que sol·licitaren plaça 140 candidats, dels quals, després d'haver establert un barem, se n'admeteren com hem dit, trenta. Les classes es donaren a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, gràcies a les facilitats donades pel seu director, Sr. Rafael Conde.

Els dos cursos es descabdellaren normalment i a partir del mes de juny del 1989 es començaren a preparar els treballs de recerca, que havien d'ésser inèdits i, com a mínim, havien de tenir cent folis. Com ha escrit Ramon Alberch en un article de *Lligall* (núm. 6), els treballs havien de respondre a distints àmbits temàtics: elaboració d'instruments de descripció i/o informació d'un fons arxivístic o d'una part d'aquest, projectes d'organització d'arxius o de tractament tècnic i específic, d'un fons o més, treballs de reflexió i/o compendi d'aspectes teòrics i pràctics de l'arxivística i de les ciències auxiliars de la història. El treball hagué de ser llegit i defensat públicament davant un tribunal format pel director del mestratge, el director acadèmic, un professor especialista del tema presentat i el director del treball que actuava com a ponent.

En les versions següents del mestratge, el nombre de candidats, naturalment, disminuí; en la segona versió (cursos 1990-1991 i 1991-1992) els candidats foren gairebé un centenar, i en la tercera versió (cursos 1992-1993 i 1993-1994); s'acceptaren gairebé tots els que ho havien sol·licitat (42). Amb lleugeres modificacions i amb alguna ampliació tant de matèries com de professorat, però bàsicament com en el primer, s'han seguit les orientacions que s'havien marcat des del 1989.

L'èxit, però, d'aquests ensenyaments ha tingut dues conseqüències de caràcter molt diferent: D'una banda, la Generalitat de Catalunya ha acceptat l'homologació d'aquests estudis i, de l'altra, les universitats recents de Girona i Lleida han organitzat per als cursos 1993-1994 i 1994-1995 els seus mestratges seguint les orientacions dels fundacionals i amb la col·laboració de l'Associació d'Arxivers de Catalunya, que ja en aquest curs 1993-1994, és presidida pel Sr. Josep Matas, perquè s'ha renovat la Junta i ha dimisit del seu càrrec el Sr. Alberch, al qual el mestratge li deu un pregon agraïment.

Tornant als mestratges dependents de l'Institut Universitari d'Estudis Medievals, sempre amb l'eficaç col·laboració de l'esmentada Associació d'Arxivers, ara, com dèiem, sota la presidència del Sr. Matas, caldrà entrar en la segona part del nostre article, que ha de referir-se a la important aportació que han representat els treballs de recerca.

Efectivament, la lectura i la corresponent aprovació d'aquests treballs constitueixen una contribució molt destacada de diversos temes d'arxivística i històrics. Per tal de poder valorar millor aquestes aportacions, agruparem els treballs per temes generals; els grups que en resulten són: treballs que s'han ocupat d'arxius municipals, arxius d'empresa, arxius nobiliaris o familiars, arxius i informàtica, diferents aspectes de sistemes d'arxius, inventaris de fons o sèries de grans arxius, arxius d'altres institucions...

Treballs sobre arxius municipals

Organització del municipi gironí en els segles XIII-XV, de Dolors Bastit i Gu-dayol.

Organització dels fons documentals dels arxius municipals de districte de l'Ajuntament de Barcelona, de Montserrat Beltran, Maria Cinta Mañé, Núria Postico i Lina Uberro

Arxiu Històric municipal de Terrassa (segles XIV-XVIII). Catàleg i anàlisi del contingut, de Teresa Cardellach i Giménez.

Estudi i avaluació d'unes sèries documentals: la Secció del I Fons Municipal de l'Arxiu Històric de la ciutat de Badalona, de Montserrat Carerras i Garcia.

Estudi de tipologies documentals de l'Arxiu Municipal de Sant Cugat del Vallés, de Gemma Foj i Alvira.

- Els fons documentals de Vilanova i La Geltrú. Tres tipus d'inventaris: de l'Arxiu municipal, de l'arxiu notarial i del parroquial*, de Rafel Mestres i Boquera.
- Projecte d'organització de l'Arxiu Administratiu Municipal de Banyoles*, de Josep Grabuleda i Sitjà.
- La descripció dels fons municipals catalans fins al segle XIX: l'Arxiu de la ciutat de Solsona (segles XV-XIX)*, de Ramon Planes i Albets.
- Organització de l'Arxiu Administratiu Municipal de l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet*, de Lluís Antoni Rey i Riocabo.
- Organització i descripció dels fons documentals de l'Arxiu Històric de la vila de Palamós* de Santi Soler i Simón.
- Inventari del fons municipal de la Llagosta*, de Joan Bartalot i Padrós.
- Història, organització i gestió de l'Arxiu Municipal de Valls i inventari de la documentació administrativa*, de Ricard Ibarra i Ollé.
- Inventari dels fons del Veguer i del batlle de l'Arxiu Històric de la ciutat de Manresa i de l'Arxiu de la Seu de Manresa*, de Marc Torras i Serra.
- Projecte de creació d'un sistema de gestió de documents administratius per a l'Ajuntament de Roses*, de Josep M. Barris i Ruset.
- Estudi descriptiu de l'Arxiu Municipal de Sant Vicenç dels Horts*, de Roser Calpe i Andreu.
- L'Arxiu municipal de Matadepera. Organització i descripció dels seus fons. Estat actual i projecte de futur*, de Joan Comasòlives i Font.
- Catàleg sobre la documentació mercantil impresa (segles XVII-XIX) de l'Arxiu Històric de la ciutat de Barcelona*, d'Alicia Gómez i Caldaya.
- Un quadre de classificació documental per a la gestió documental en una administració municipal: l'experiència a Sant Boi de Llobregat*, de Roser Latorre i Tafanell.
- La problemàtica dels arxius dels petits i mitjans municipis: un cas concret, Sant Pere Pescador*, de Marisa Roig i Simon.
- Projecte d'organització de l'Arxiu d'Imatges de l'Arxiu Històric de la ciutat de Barcelona*, de Lídia Díaz i Bautista.
- Els arxius de la vila de Bagà. Anàlisi, actuació arxivística i descripció dels fons municipals i eclesiàstics*, de Xavier Pedrals i Costa.
- Organització i descripció dels fons documentals de l'Ajuntament de St. Adrià del Besòs (1818-1979)*, de Teresa Pedrol i Giménez.
- Els Arxius Històrics de Santa Coloma de Cervelló*, d'Anna Duran.
- Proposta d'organització de l'Arxiu Municipal de Salou*, de Jordi Piqué
- L'arxiu municipal de Blanes: l'organització dels fons històrics i el desenvolupament d'un projecte de localització i recuperació dels fons documentals*, d'Antoni Reyes.
- Organització i descripció del fons documental de l'Ajuntament de Sant Joan Despí*, de Jaume Enric Zamora.

Treballs sobre arxius d'empresa

Projecte d'un arxiu històric per a una empresa de Serveis, Catalana de Gas d'Anna M. Bragulat i Majoral.

Els arxius d'empresa: algunes consideracions a l'entorn dels problemes de la transferència i de l'eliminació de documents, de Mariona Corominas i Noguera, i Marta Jové i Campmojó.

L'organització d'un arxiu d'empresa: l'exemple de Ferrocarrils de la Generalitat d'Antoni Pallés i Soler.

Materials per a una recerca. Documentació utilitzada en la investigació per a la tesi doctoral, «El Poder a través dels grups d'interès. Estudi d'un cas: el Foment del Treball Nacional 1914-1923», de Magda Sellés i Quintana.

Els arxius d'empresa: una proposta de quadre de classificació d'Albert Taulé i Tello.

Treballs sobre fons de grans arxius (no municipals)

Inventari dels fons de de la secció de Protocols de l'Arxiu de la Corona d'Aragó de Mercedes Díaz i Rodríguez.

Una font notarial sobre el coronatge: el llibre d'èpoques de Bartomeu Grau, relatiu a la coronació de Maria de Luna (Arxiu de Protocols de Barcelona), de Maria Elvira i Silleras.

Les al·legacions judicials de l'Arxiu Històric de la Biblioteca de Catalunya, de Reis Fontanals i Jaumà.

Catálogo de los decorados escenográficos del Archivo Didó (Archivo del Institut del Teatre de Barcelona), de Margarita Vázquez i Estévez.

Proposta de reorganització del fons fotogràfic del Museu Marítim de Barcelona, de Carles Vicente i Guitart.

Archivo General de la Audiencia Territorial de Barcelona, de Fabiola Zuleta i Alejandro.

Catàleg sobre la documentació relativa als jueus en la sèrie del notari barceloní Bonant Rimentol (Arxiu de Protocols de Barcelona), de Maria Pilar Frago i Pérez.

Catàleg sobre la documentació relativa als oficis de la construcció que es troba a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, de Matilde Victorio i Alsina.

Catàleg de la sèrie de contribució teritorial de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, de Carles López i Cars.

Catálogo de «Capbreus» de monasterios benedictinos del Archivo de la Corona de Aragón, de Pilar Meilán i Campo.

Catàleg dels pergamins de la Secció del Reial Patrimoni de l'Arxiu de la Corona d'Aragó (Pere el Cerimoniós, 1336-1367) d'Imma Navarro i Molleví.

Inventari de l'Ordre de protocols notarial del Vendrell, d'Anna Sabarés i Albenich.

Aproximació a l'estudi de la jurisdicció de l'ordre social i procés d'elaboració del sistema d'arxiu dels jutjats socials de Barcelona, de Bibiana Palomar.

Catàleg dels pergamins de la Cartoixa de Montalegre conservats a l'ACA, (s. XVI), de Xavier Pérez.

Treballs sobre informàtica

Aplicacions i equipaments informàtics als arxius de Catalunya, de M. Assumpció Colomer i Arcas.

Projecte d'informatització de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, de Jordi Gunzberg i Moll.

Línies mestres per a la informatització d'un arxiu. Teoria i pràctica d'elaboració d'una base de dades amb el Software CD/ISIS, de Remei Perpinyà i Morera.

Treballs sobre altres arxius

El sistema d'arxiu administratiu de la Generalitat de Catalunya i disseny d'un sistema de gestió de documentació administrativa per a l'administració de la Generalitat, de Francesc Balada i Bosch.

El quadre de classificació del Departament de Cultura, de Montserrat Canela i Garayoa.

L'organització i el funcionament del sistema de gestió documental i l'Arxiu del Parlament de Catalunya, de Miquel Casademont i Donay.

Problemàtica d'organització d'uns fons nobiliari: l'Arxiu Centellas, de Virginia Castillo i Sahun.

La cárcel Modelo. Inventario, de Catherina Aguiló i Prieto.

Un sistema arxivístic per a la UAB, d'Antoni Borfo i Bach.

El sistema d'arxiu a la Universitat Pompeu Fabra, de Joaquim Borràs i Gómez.

Projecte d'organització de l'Arxiu Històric Administratiu del Port de Tarragona, de M. Misericòrdia Escoda i Murria, i Mercè Toldrà i Dalmau.

Organización del Archivo de la Mancomunidad de municipios del Área Metropolitana de Barcelona, de Virgilio Juez i Coca.

Accés a la documentació. Estudi aplicat a la documentació del Departament de Justícia de la Generalitat, de Ricard Márquez i Rubio.

Els arxius privats pirinencs, d'Albert Villaró i Boix.

Aplicació d'un sistema de gestió integrat a la documentació. Un cas pràctic: la Direcció General de Política Lingüística, d'Isabel Campos González.

- Estudi-proposta de la classificació dels documents específics del Departament de Governació (de la Generalitat de Catalunya)*, (2 vols.), de M. Antònia Balcells.
- Proposta d'ordenament del sistema Arxivístic de la Fundació Pública Institut d'Estudis Ilerdencs i de tractament del fons*, d'Emília Capell.
- Inventari dels fons «Narcís Verdaguer i Callís» de l'Arxiu Nacional de Catalunya*, de Rosa Cruells.
- Col·lecció fotogràfica Hermenter Serra*, de Eugènia Freixa.
- L'Arxiu d'Imatges F. Català Roca. Estudi del seu fons i elaboració i aplicació d'un sistema de recuperació per mitjans informàtics*, de Judit Llompart.
- Els documents administratius dels centres docents públics d'educació primària. Una altra lectura de la reforma educativa*, (2 vols.), de M. Dolors Martos.
- Estudi per a la descripció dels fons judicials del segle XIX. De la Cort del Batlle al Jutjat de Primera Instància. El fons judicial de Terrassa, 1820-1835*, (2 vols), de Teresa Sala.

Treballs diversos

- Proposta de micro-thesaurus per a la base de dades de*, *Diario de Barcelona*, de Joan Domingo i Basora.
- La transferència de documents: un estat de la qüestió*, de Marc-Aureli Berenguer i Casulleras.
- Estructura orgànica de la Generalitat Republicana*, d'Àngels Bernal i Cercós.
- Arxiu dels arquitectes del segle XX. Tipologia documental*, d'Andreu Carrascal i Simón.
- Tesaura BIMA*, de Sílvia Domènech i Fernández.
- Conèixer la Barceloneta: un exemple de la funció social dels arxius*, de Germà Iturrate i Colomer.
- Gestió de documents. Definició i anàlisi de models*, de Joaquim Llansó i Sanjuan.
- Guia documental sobre les relacions polítiques entre Andorra, Catalunya i França (1790-1825; 1830-1835)*, de Jordi Valmaseda i Castellón.
- Proposta de reorganització del fons fotogràfic del Museu Marítim de Barcelona*, de Carles Vicente i Guitart.

Una consideració general s'imposa davant d'aquesta relació tan fecunda de treballs de recerca, car si hom s'hi fixa bé veurà que tot l'àmbit de Catalunya s'ha beneficiat d'aquestes denses investigacions. No voldríem pas remarcar solament alguns treballs, però és clar que són molts els arxius que ara poden comptar amb guies, inventaris, quadres de classificació, etc.; estudis, d'altra

part, que conviden a consultar arxius fins ara mancats de guies o d'inventaris. I cal remarcar, per exemple, els treballs relatius a tècniques arxivístiques i a la informàtica. En molts casos s'han donat a conèixer arxius gairebé desconeguts...

Hi ha treballs de recerca, d'altra banda, d'un pes de catalogació molt remarcable com, entre d'altres, els següents: sobre l'antiga Delegació d'Hisenda de Barcelona, l'intent d'un projecte sobre l'arxiu del Parlament de Catalunya, el treball sobre els arxius de Manresa o de la vila de Bagà, fons d'arxius notariais del de Barcelona, fons documentals de Vilanova i la Geltrú, el projecte d'informatització de l'Arxiu de Protocols de Barcelona, etc.

Dèiem al començament d'aquestes línies que les tres edicions o versions del Mestratge d'Arxivística havien donat uns resultats ben afalagadors científicament parlant i ho hem pogut comprovar amb la llarga relació que hem donat; però, a més, els que avui ja posseeixen el títol que la Universitat Autònoma de Barcelona (Bellaterra), a través de l'Institut Universitari d'Estudis Medievals, els dóna, estan en disposició de desenvolupar una completa i seriosa tasca al capdavant dels arxius on puguin treballar, com realment ja s'ha pogut comprovar respecte als qui varen cursar el primer o el segon Mestratge.

Tancat aquest article a la tardor de 1994, encara romandren per recollir treballs de recerca que per diverses circumstàncies no han pogut ser presentats a lectura i que ho faran oportunament¹.

¹ *Tablilla de Oguisates. Acta Sacrosancti Synodi, 1989, pp. 110-112.*

² *Nicholas Kirkwood, Oguisates Tablets. Proceedings of the 1989 Annual Meeting of the American Society for the History of the Religious Sciences, Chicago, 1989, p. 1.* i també de caracteritzacions posteriors de l'artífex. *Journal of the American Academy of Religion*, 1987, p. 75 sobre les característiques del text de les escriptures.

³ A més de l'article de Ramon Alberc, que hem esmentat, publicat a la revista de l'Associació d'Arxivers de Catalunya, *Lligall*, núm. 6, cal veure també la darrera relació de treballs, ordenats alfabèticament, en la dita revista, *Lligall*, núm. 7, que ens ha brindat Josep Matas.